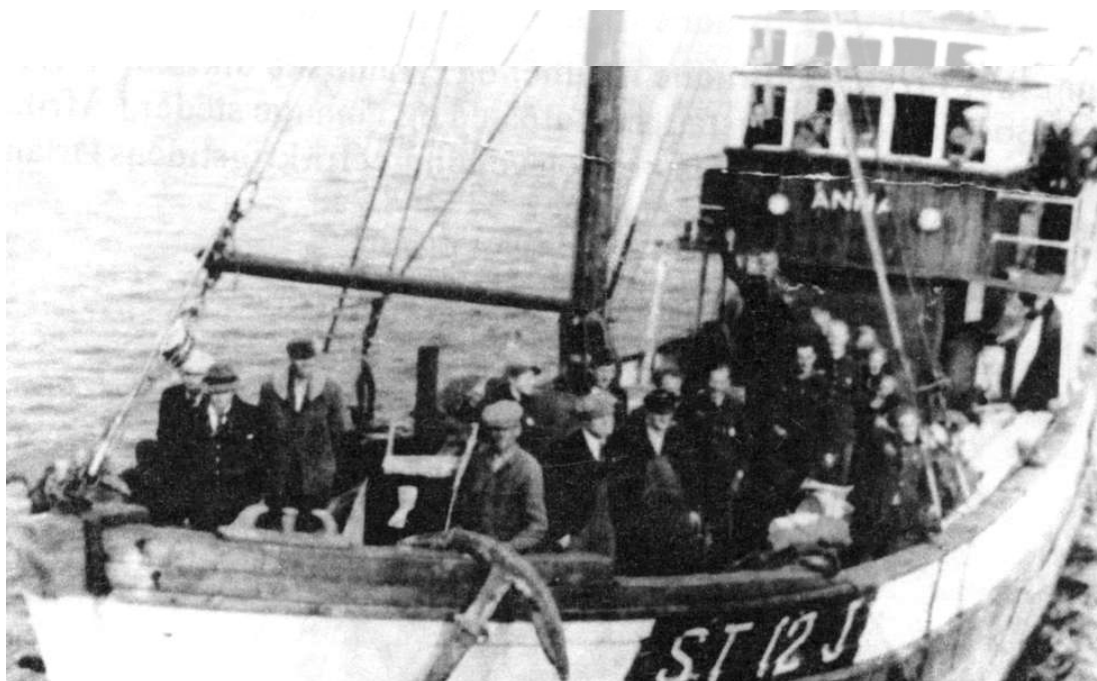

OPERASJON OLEANDER

– *Ny kultursatsing for hele Fosen*

Teatertrilogien Operasjon Oleander tar for seg sentrale hendelser som fant sted på Fosen under andre verdenskrig, og som ledet fram til en av de største tyske aksjonene mot norsk sivilbefolkning. De tre manusene tar tak i sentrale hendelser fra krigen i Trøndelag og setter dem i et dagsaktuelt lys ved å tematisere hva krig gjør med et lokalsamfunn.

FELLES STORSATSING PÅ KULTUR

Leksvik Teatertrup og Skaudal teaterlag tok i 2017 initiativ til å skape en ny kultursatsing for hele Fosen som setter vår felles fortid på kulturkartet i Trøndelag. Vi tok kontakt med manusforfatter Marte Hallem fra Verdal, og sammen med profesjonelle krefter på manus, musikk, regi, lys og lyd, fikk et svært dyktig amatørkorps både på og bak scenen i land en produksjon som vakte stor oppmerksomhet langt utenfor kommunegrensene. Den nasjonale teaterkritikeren Amund Grimstad var full av lovord, og Adresseavisen trillet fem på terningen og sa Operasjon Oleander kanskje var det friskeste og blant de beste spelproduksjoner i hele Trøndelag. Lovordene var om mulig enda flere

andreåret, og vi gleder oss nå til å gå i gang med episode tre sommeren 2020.

DRAMATISKE HENDELSER FRA VIRKELIGHETEN

Operasjon Oleander er en dramatisk krigshistorie fra virkeligheten som angår hele Trøndelag som region. Selve operasjonen var en av tyskernes største aksjoner mot norsk sivilbefolkning, og fant sted på Fosen i Trøndelag i pinsa 1944. Da hadde Gestapo, Rinnan-banden og andre angivere rullet opp og angitt store deler av motstandsbevegelsen i regionen. 112 mennesker ble fengsla, mange på særdeles brutal måte, og tre personer døde som følge av torturen de ble utsatt for.

Vår teatertrilogi tar for seg hendelser i forkant av operasjonen og som på ulikt vis ledet fram til aksjonen i pinsa 1944. Hver episode løfter også fram aktuelle tema i nåtid, som mennesker på flukt, medmenneskelighet og krigstraumer.

NASJONAL KRIGSHISTORIE – FØRSTE GANG PÅ EN SCENE

I tillegg til å være sentral for Trøndelag og Fosen spesifikt, utgjør også historiene omkring Operasjon Oleander viktige deler av den nasjonale krigshistorien. Trøndelag har en sentral plassering på kartet, og ble viktig for Hitler da han bygde sin Festung Norwegen. Derfor ble også de alliertes innsats betydelig her, så også motstanden fra hjemmefronten, og frontene ble stadig mer skjerpet ettersom krigen skred framover. Mange av disse hendelsene hadde aldri vært tolket på en scene før Foreningen Operasjon Oleander og manusforfatter Marte Hallem tok tak i stoffet for tre år siden. Det første som slo Marte da hun var i researchfase, var at dette er en sterk historie fra virkeligheten med god dramaturgi, gode karakterer og et særdeles aktuelt budskap for nåtida, og således svært godt egnet til formidling på en scene.

Første episode het «Flukten», og hadde fokus på grenselosing, jødeforfølgelsene i Trøndelag og hverdagsmennesker som ble satt på prøve i forhold til empati og medmenneskelighet. Andre episode tok for seg angiveri, utenforskap og fremmedgjøring.

Tredje episode vil ta for seg selve operasjonen og skader krig har på menneskesinnet, med spesielt fokus på kvinner og barn som gjennomgikk Operasjon Oleander.

FELLES FORTID – FELLES IDENTITET

Når du leser krigshistorien til Fosen, er det en ting som slår deg: Det var et avansert, velutviklet samarbeid mellom motstandsfolk, både på tvers av bygder, kommune- og fylkesgrenser, og det var mange åpne heimer som tok imot folk på flukt. Fra Trondheim kom jødiske familier, og fra fangeleiren på Austråt rømte jugoslaviske og russiske krigsfanger. På sin ferd mot Sverige ble de hjulpet av kvinner og menn – unge og gamle – som av idealisme og i troen på et fritt fedreland, bidro folk i nød. Det er en felles historie å være stolt over, og det er en historie med budskap for oss i dag: Hva ville vi gjort om det sto flyktninger på døra som trengte hjelp? Hvor mye ville vi ofret for at fremmede mennesker skulle komme i sikkerhet? Hvordan forholder vi oss til mennesker på flukt i dag?

Foto av en seter hvor mange flyktninger fikk midlertidig beskyttelse.

HISTORIEN – KORT FORTALT

Operasjon Oleander er en historie som starter på gården Moan i Leksvik. Der lever brødrene Johan, Kristoffer og Jon Moan sammen med foreldrene Martha og Gunnar og Jons kjæreste Borghild. Via kjenninger i Trondheim får de forespørsel om å ta imot jødiske kvinner og barn og hjelpe dem over til Sverige når Gestapo setter i gang sin klappjakt på jøder i 1942. Moan-familien åpner sitt hjem, og starter på farlige og strabasiøse fluktruter over mot nabolandet. Etter hvert blir de også involvert i sabotasjearbeid ledet av mer trent motstandsfolk fra Fosen. I 1943 kommer to leksværingere i fly fra London og lander i fallskjerm på Storfjellet mellom Åfjord og Verrabotn, 2,5 mil nordøst for Ørlandet og 2 mil nordvest for Leksvik. Med seg har de seks store beholdere med sendeutstyr, proviant og våpen som skal brukes for å felle okkupantene.

Karl Adding het en Trondheimskar som hadde mange kjenninger på Fosen etter å ha tilbragt somrene i oppveksten i Leksvik. Han var halvt jøde og utga seg for å være hjemmefrontsleder, men er i realiteten var han en av gestaposjefens nærmeste medarbeidere. Når motstandsarbeidet på Fosen øker, blir Adding stadig oftere å se. Han forsøker å få ut informasjon om både flyktningetrafikk, våpenlager og radiosendere, og greier til slutt å infiltrere hele miljøet.

Med det begynner en farlig tilværelse for fosningene. Kristoffer Moan blir fengslet, og i mai 1944 blir Johan Moan tatt under et losoppdrag mot svenskegrensa. Han settes i Henry Rinnans Bandekloster i Trondheim. Etter omfattende tortur greier han likevel å rømme, noe som utløser den storstilte militæraksjonen mot sivilbefolkningen på Fosen: Operasjon Oleander. 8

medlemmer av rinnanbanden, 120 mann fra Schutzpolizei og femti menn fra Sipo blir beordret til å innta tre store båter som setter kursen mot Fosen.

Mål: Å arrestere en samlet hjemmefront fra hele regionen.

Omkring 60 mennesker blir arrestert. Flere blir torturert til døde, mens en del greier å rømme, og lever mange uker som fredløse i fjellområdene omkring. Der venter de på mørkere tider som vil gjøre det enklere å snike seg over til Sverige. Jon og Johan Moan er to av dem, Jons kjæreste Borghild også. I august 1944 kommer de seg endelig over etter flere måneder på flukt. Jon og Borghild gifter seg i Sverige før retur til Norge da freden kom.

Foto: Jon Moan og Borghild Kruksve

FOR KOMMENDE GENERASJONER

Operasjon Oleander er en historie som har det meste. Den er nær, spennende, aktuell, gripende og informativ. Så er den også 100 prosent reell. Dette har faktisk skjedd i vårt nabolag for ikke mange år siden. Vi tenker at det er viktig å kjenne sin historie og slik kunne lære av den. Ikke minst er det viktig at barna som vokser opp i dag, får høre om hvordan deres nære forfedre arbeidet sammen og for friheten for ikke mange generasjoner siden. Som ung i dag er det vanskelig å se for seg et okkupert Norge, og dermed blir det kanskje også vanskelig å sette pris på den friheten vi har. Ved å gjøre historien vår tilgjengelig gjennom teater, foredrag, utstilling og vandring i det kulturhistoriske landskapet, håper vi å kunne gi de unge en opplevelse de sent vil glemme, og som de kan bringe videre til sine barn og barnebarn. Vi fikk til et samarbeid med skolene i regionen allerede i både 2018 og 2019, og kommer til å arbeide for å videreutvikle dette i 2020. I tillegg til forestilling, fikk vi også til tematiske foredrag på hver eneste speldag, til sammen sju dager, samt et utstilling på spelarenaen som alle hadde mulighet til å besøke, og et historisk bakgrunnsmagasin på 60 sider (ett nytt magasin per episode). Dette er kort sagt blitt en helhetlig markering og et helhetlig konsept vi ønsker å utvikle videre for framtida.

Kristoffer Moan er stolt over hva farfar Jon Moan utførte under krigen.

KULTUR SOM REGIONBYGGER

Vi tror at en kultursatsing som Operasjon Oleander har verdi for Fosen-regionen på mange måter, og kan bygge fellesskap både gjennom kulturelt arbeid med felles historie, men også gjennom praktisk arbeid mot felles mål. Satsingen krever mange som bidrar, og vi involverer flere lag og foreninger fra regionen til å bidra. Det er folk fra alle aldre som er med i produksjonen, både små barn på 8 år og eldre i pensjonsalder. Det er alle engasjerte folk som enten er medlem av et teaterlag på Fosen, et historielag, Amcar-foreningen, idrettslag osv. Til sammen engasjerer produksjonen over hundre mennesker, og i salen trekker vi omkring 3000 mennesker per gang.

SYNERGIER FOR NÆRINGS- OG REISELIV

En kultursatsing av såpass størrelse som Operasjon Oleander har store synergieffekter for hele regionen. Historien har dramaturgisk sprengkraft til å vekke interesse i hele Trøndelag. Den har tråder til motstandsarbeid også i andre deler av Trøndelag, og erfaringer fra andre forestillinger fra samme tidsepoke, viser at temaet andre verdenskrig har stor interesse blant et bredt spekter av folk. Flere tusen mennesker i en teatersal fører også til at det drypper på lokale butikker, restauranter og overnattingssteder. I tillegg til det kulturelle, er det også et potensielt folkehelseperspektiv i prosjektet, med vandringer langs flyktningelosenes ruter. Vi arrangerte derfor en mars i forbindelse med første forestilling, hvor vi gikk deler av en grenselosveg.

SAMARBEID PROFESJONELLE OG AMATØRER

ORGANISERING

Trilogien Operasjon Oleander produseres av Foreningen Operasjon Oleander, som har styremedlemmer fra ulike deler av Indre Fosen kommune. Styreleder er

Barbro Hølaas Vang.

Scene Midt AS er engasjert som co-produsenter på kunstnerisk ledelse. Marte Hallem har skrevet manus, skal ha regi i 2020 og hadde også regi i 2019. Espen Løvås hadde regi i 2018. Se mer informasjon om Scene Midt på www.scenemidt.no.

